

A HATÁR MINT KONCEPCIÓ ÉS METAFORA – AFRIKA A NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK RENDSZERÉBEN

ÍRTA: DANIEL C. BACH

FORDÍTOTTA ÉS AZ ÖSSZEFOGLALÓT KÉSZÍTETTE: DÖMÖS MARIANN

Daniel C. Bach: Africa in international relations: The frontier as concept and metaphor című tanulmánya alapján. Megjelent: South African Journal of International Affairs, 2013 Vol. 20, No. 1, 1-22, <http://dx.doi.org/10.1080/10220461.2013.783283>

Bevezetés

Az elmúlt évtizedekben Afrikára nagyobb figyelem irányult a nemzetközi kapcsolatok rendszerében, a globális gazdaságban meghatározható szerepe pedig erősödni látszik. Mindezekkel együtt az ún. *határ-koncepcióra* is egyre jobban figyelnek a különböző aktorok. Afrika jelenlegi ábrázolása, mint a „legutolsó globális határ(terület)”, a kontinens megnövekedett jelentőségére, egyúttal a globális szerepekben történt hangsúlyeltolódásra világít rá.

2012 elejétől az is nyilvánvalóvá vált, hogy Afrikával kapcsolatban a befektetők készen állnak hosszú távú stratégiákban gondolkodni, szemben az eddigi európai „nagy kockázat, alacsony megtérülés” elvével. Az egy évvel későbbi davosi Világ-gazdasági Fórumon is nagy pezsgés volt a szubszaharai térséggel kapcsolatban: a befektetések és a gazdasági lehetőségek élénkülő tendenciát mutattak, miközben az USA nehézségekkel küzdött, az eurózónát a recesszió, a BRICS-országokat az elvártnál alacsonyabb növekedés, az észak-afrikai régiót pedig instabilitás jellemezte. A szubszaharai régió vonzóvá vált, köszönhetően a kereskedelmi média széles körű lefedettségének, a számtalan kecsegtető címmel megrendezett konferenciának és a rengeteg Afrikáról szóló pozitív jelentésnek. 2001 és 2010 között a tíz leggyorsabban növekvő gazdaságból hat e kontinens országai közül került ki, annak ellenére, ahogy arra az elemzők is rámutatnak, hogy a térség országainak a legtöbb társadalmi fejlettségi mutatója továbbra is nagyon alacsony. A közvetlen működő tőkebefektetés nemcsak, hogy növekedett, hanem 2006 óta meg is haladta a segélyek mértékét. Habár a kormányzás színvonala nem sokat javult, mégis a Világbank „Doing Business” rangsorában nyolc afrikai ország megelőzi a BRICS-

országok közül legjobbra értékelt Kínát, tizennégy Oroszországot, tizenhat Brazíliát és tizenhét Indiát. Afrika, ahogy a *The Economist* is kiemeli, többé már nem az a reménytelen kontinens, amely még 2000-ben volt. A világ új gazdasági motorjává vált, ahol a fejlődés üteme a következő két évtizedben sem fog megtorpanni és az elvárt profit valószínűleg nagyobb lesz, mint bármely más fejlődő régióban.

Ahhoz, hogy megérthessük a feltörekvő afrikai országok különböző politikai stratégiáit és röppályáit egy folyamatosan változó, alakuló kirakósként kell rájuk gondolni. A kihívást legjobban az elmúlt évtized illusztrálja, amikor folyamatosan megkérdőjeleződött a BRICS-modell fenntarthatósága. A „feltörekvő” jelző sem határozható meg pontosan, mivel nem szűkíthető le csupán a felzárkózási folyamatokra – a magas növekedési rátának köszönhetően bővül a kereskedelem, gyarapodik a befektetések volumene, javulnak a társadalmi mutatók és a fogyasztási szokások és fejlődő országok estében a proaktív állami beruházások is. Ám a leginkább alapvető probléma a jelen és a múltbéli fejlődési elgondolások összeegyeztetése.

A próbálkozás, hogy definiáljuk a feltörekvés fogalmát gyakran hívja elő az elefánt és a vakok¹ példáját: nehéz egységes képet festeni a folyamatról, ahol a feltörekvés kényszere alatt az elérhető eszközök alkalmatlanok az egész megismerésére és a folyamatok egy része feltérképezhetetlen, rejtett. A feltörekvés megfelelőbben megragadható a különböző ábrázolásaival és az időben egymást követő interpretációival. A feltörekvő Afrika eredetileg az árucikkek árainak növekedésével és a látványos Kína iránti elköteleződéssel járt együtt, amit hamarosan követett a globális tér többi szereplőjének felgyorsult mozgása is. A későbbiekben a kontinens *új határként* történő leírása egyre inkább kiszélesedett, már nemcsak a feltörekvő piacokat és felemelkedő gazdaságokat jelentette, hanem az afrikai reneszánsz gondolatát is.

A tanulmány következő része Afrika viszonyát elemzi a nemzetközi térben és a világgazdaságban a hidegháború utáni időszakban a különböző szerepelők és politikák kölcsönhatásait vizsgálva. A szerző nézete szerint „a határ”, mint elmélet és metafora egy olyan eszköz, amely „heuréka élményt” szolgáltat a vizsgálódás során, főként ahhoz, hogy értelmezzünk egyébként kétértelmű és élesen elkülönülő magyarázatokat.

A pontosan és világosan körvonalazható határ csak egy aspektusa ennek a fogalomnak. A határ, már a Római Birodalomban is, azokra a centrum-periféria találkozásokra utalt, ahol a különböző politikai entitások, csoportok, egyéni identitások és kereskedelmi útvonalak találkoztak és interakcióba léptek egymással. A határ egy komplex, többfajta értelmezésre nyitott fogalom: amennyire vonatkozhat egy konkrét, fizikai értelemben *lehatárolt* területre, ugyanannyira segítheti valamilyen „különbözőség” megértését, jelenthet *elhatárolásra* alkalmas fogalmat is. Az időtől és a körülményektől függően a határ lehetett valós vagy mitikus tér (a *határvidék* az amerikai történetírásban), átmeneti zóna (*határsáv*) és egyszerűen maga a *határvonal*. A határok alakítják a különböző terek, képek és identitások körvonalait, ugyanakkor ösztönzőleg hatnak a határokon átívelő folyamatokra, kapcsolatokra is. Látható, hogy az értelmezése tág, a szélesen vett és változó lehatárolás tekintetében

átvitt értelmű használata is lehetséges, ugyanakkor konkrét értelemben a szuverén államiság egyik jellemzőjeként is használatos.

A tanulmány ezt a többértelmű határkonceptiót igyekszik megvizsgálni Afrika nemzetközi kapcsolatainak tekintetében. Az első és a második rész a kontinens hidegháború utáni integrálódását vizsgálja a nemzetközi rendszerbe a *távoli idegen* (distant abroad) és a *fontos másik* (significant other) metaforáján keresztül. Ez az elkülönítés is kapcsolatban van a határral: a „mi” és az „ők” megkülönböztetésen át, ami gyakorta elvezetett az idegenek „barbárként” elkönyveléséhez. A cikk harmadik része Afrikát mint új határterületet és globális határfelületet mutatja be. Habár erőteljesen ambivalens fogalmak, mindkettő remek lehetőséget ad arra, hogy megvitassuk az Afrikával kapcsolatban kialakult két fő forogatókönyvet.

Afrika, a távoli idegen

A jelenleg Afrika jellemzésére használt felívelő és oroszlánszerű imázs szöges ellentétben áll az 1990 és 2000-es évek környékén uralkodó beszéd- és ábrázolásmódtól. Ez az arculat már visszautasítja az Afrikával szemben tanúsított lenézést és a vele kapcsolatban megfogalmazott marginális szerepet, ami korábban a globális teret jellemezte, mindazonáltal szkeptikusan szemléli a globalizáció nyújtotta lehetőségeket is.

Az 1990-es években Afrika általános gazdasági és stratégiai alábecsülése hátterében, Európában és Észak-Amerikában három beszédmód jelent meg. Az első a kontinens „bekerítetttségét” említette, ami az egyre növekvő kifelé fordulásának és az egyre terhesebben tolakodó fétélrendszereknek volt köszönhető. A második kihangsúlyozta Afrikának az illegális kereskedelmen és bűnözői hálózatokon keresztüli dinamikus integrációját a globális rendszerbe. A harmadik viszont előrevetítette a kontinensen az erőszakot és a zavargásokat a globális káosz előjeleként. Ám egyetlen vezérmotívum mindhárom értelmezésen végigfutott: az éles különbség Afrika általában vett lebecsülése és a számtalan szereplő számára sok kérdésben és területen betöltött központi szerepe között. Az értékelések abban egyetértenek, hogy

„A határ, már a Római Birodalomban is, azokra a centrum-periféria találkozássokra utalt, ahol a különböző politikai entitások, csoportok, egyéni identitások és kereskedelmi útvonalak találkoztak és interakcióba léptek egymással. A határ egy komplex, többfajta értelmezésre nyitott fogalom: amennyire vonatkozhat egy konkrét, fizikai értelemben lehatárolt területre, ugyanannyira segítheti valamilyen „különbözőség” megértését, jelenthet elhatárolására alkalmas fogalmat is.”

Afrika marginalitása vagy alárendelt szerepe nem ok arra, hogy a világból kivaszított legyen. Leválása a nemzetközi rendszerből sosem lehet sikeres, de önkéntes sem. A nemzetek gazdasági önellátása pedig egy álom, nem egy tényleges lehetőség.

Achille Mbembe szerint a fő probléma Afrikával kapcsolatban nem csupán a gazdasági függőség, hanem a kontinens stratégiai fontosságának alábecsülése és nemzetközi fontosságnak hanyatlása. Senki nem tudhatja, hogy ez a marginalizálódás meddig fog tartani. Habár semmi nem sugallja azt, hogy e folyamat visszafordíthatatlan, arra is kevés jel mutat, hogy meg fog oldódni a közeljövőben.

1991-ben, amikor az Öböl-háború került a világ figyelmének középpontjába, a New York-i székhelyű Africa Recovery úgy érezte, hogy a kontinens megállíthatatlanul sodródik le arról a listáról, ami a Nyugat és az ENSZ prioritásait tartalmazta, jóllehet még nem lehetett teljesen figyelmen kívül hagyni. Afrika stratégiai lebecsülése komoly aggályokat vetett fel Európában és Afrikában is. Az Európai Bizottság arra törekedett, hogy mozgósítsa a tagállamokat és figyelmeztette őket, hogy a 20. század elmúlt évtizedeiben tanúi lehettek az afrikai politikai robbanásnak, ám ha nem megfelelő az adósságcsökkentés, vagy ha a kontinens iránt növekszik a globális érdektelenség, továbbá ha a rossz kormányzás ellenőrizhetlenné válik, akkor annak is a szemtanúi lehetnek, hogyan alakul át egy fundamentalista, instabil területté. Franciaországban a politikai döntéshozók hasonló dolgokra hívták fel a figyelmet: a Fekete-Afrika iránti érdeklődés megszűnése, a beáramló támogatások elpárolgása, az afrikai hagyományos exporttermékek komoly versenye a délkelet-ázsiaiakkal, mind-mind hozzájárulhatnak egy fokozatosan romló (rabló) kormányzási formához, valamint az illegális kereskedelem növekedéséhez és a kereskedelmi ügynökségek és koncessziós vállalatok visszatéréséhez. Felhívták arra is a figyelmet, hogy a világgazdaságban egyre mélyülő afrikai integrációval együtt nőhet a szubszaharai politikai osztályok kriminalizálódása, az értelmiségiek kivándorlása, a jelentős drogexport és a különböző járványok terjedése. Az Afrikával kapcsolatos forgatókönyvek tartalmazták annak lehetőségét is, hogy a kontinens a fundamentalisták bázisává alakul át. Erről nemcsak a szakértők és a döntéshozók vélekedtek így, hanem prominens afrikai vezetők is.

▲ Karikatúra az Unió migránsokat kezelő politikájáról. Forrás: migrantsatsea.org

Abdou Diouf Szenegál volt elnökének (1981–2000) nincsenek kételyei a tekintetben, hogy Európának továbbra is számolnia kell az „afrikai nyűggel.” Az elnök ennek hathatós kifejezésére megemlítette a legtöbb migrációval kapcsolatos előítéletet is: „maholnap az európaiak az afrikai migránsok sokaságától lesznek túlterheltek [...], akiket a szegénység késztet az országuk elhagyására [...] és még ha bevándorlás-ellenes törvények sokaságát is alkotják meg [...], akkor sem lesznek képesek feltartóztatni ezen tömegeket.” Mindezt nagyon találóan az Európát a középkorban ostromló különböző nomád hordákhhoz hasonlította.

A néhai tanzániai elnök Nyerere ezzel szemben provokatívan azt a kérdést tette fel, hogyan lehetne 500 millió embert marginalizálni, figyelmen kívül hagyni. Hasonlóan tanulságos volt az ugandai elnök, Yoweri Museveni véleménye, ugyanis szerinte Afrika elhanyagoltsága és „árvasága” csak jót tesz a kontinensnek, így megtanulhat saját magában bízni.

Azonban míg Afrika valóban leértékelődött, árvának nem volt árva. A „körbezárt kontinens” ráirányította a figyelmet a különbségre Afrika világgazdasági szerepének csökkenése és a nemzetközi segélyprogramokban, adósság-konstrukciókban és a nemzetközi intézmények által támasztott feltételrendszerekben elfoglalt központi szerepe között. Az emelkedő külső adósságteher és a növekvő segélyektől való függés a további túlzott külföldi – főleg nyugati – államok és pénzügyi intézetek részvételéhez vezetett, amelyek bizonyos esetekben kvázi gyámságot eredményeztek (mint ahogy azt a Csád–Kamerun olajvezeték és fejlesztési projekt is illusztrálja). A nemzetközi békefenntartás és a humanitárius intervenció az új, hidegháború utáni moralitás jelképei lettek. Afrika, a Balkánnal együtt, mozgatórugója volt, hogy előtérbe kerüljenek a nemzetközi programok keretei, határai és főleg ellentmondásai.

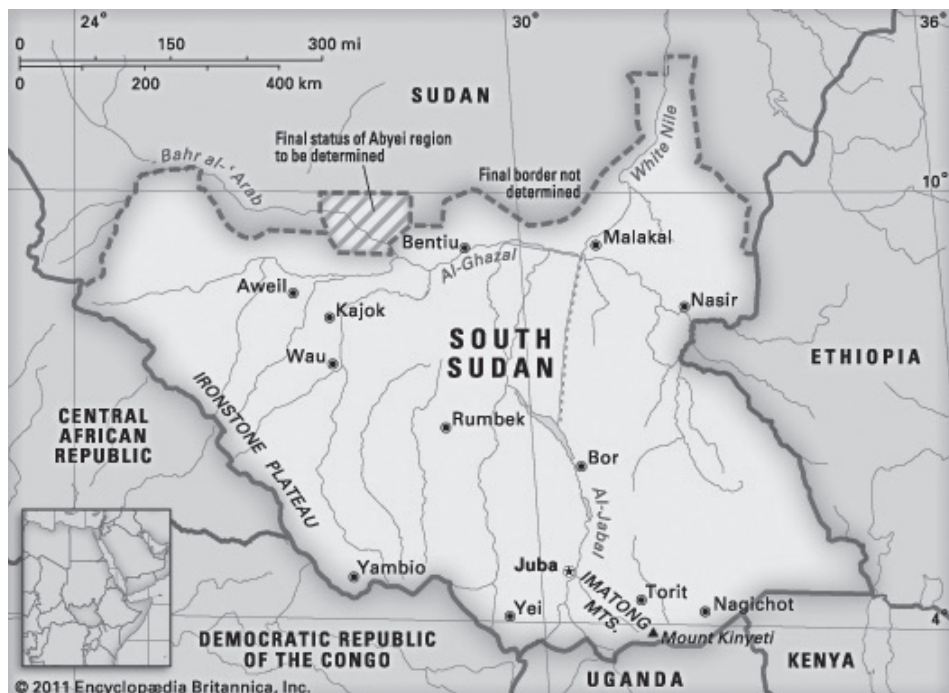
A kontinens marginalizációja kezdetben nem volt egyenértékű az irrelevanciával. Az 1980-as években a tudósok a marginalizációt az anarchikus, kaotikus, tervezetlen, olykor brutális, mégis erőteljes integrációs folyamatokra használták. A hidegháború után ez a kirekesztődés az állami túlélés, a reorganizáció és a centrum-periféria területek újbóli átrendeződésének az eszközévé vált. Paul Auke 1993-as megfigyelése szerint Afrika marginalizációs folyamata ekkor egy több sebből vérző elegyítése volt az ekkorra már nagymértékben integrált és folyamatosan zsugorodó világgal mint kontextussal. Azt állította, hogy a cél az volt, hogy Afrika legyen a „hogyan ne” példája. Ezt a változást bizonyára erősítették azok a narratívák is, amelyek ismét felélesztették az Európa-központúságot, a faji sztereotípiákat, és amelyekben a kontinens már nem a Nyugat kizárólagos „hátsó kertje” volt.

A növekvő illegális migráció és a szélesedő bűnözői hálózatok szintén hozzájárultak, hogy a határ, demarkációs vonal értelemben jelenjen meg, ahol szétválasztható a „mi” és az „ők”. Robert Kaplan 1994-es cikkével megadta az alaphangot az Afrika jövőjével kapcsolatos forgatókönyvekhez. Annak bizonyítására, hogy a hiány, a bűnözés, a túlnépesedés és a járványok hogyan rombolják le a szociális intézményeket, az 1989 és 1996 között dúló libériai polgárháborút és Nyugat-Afrikát hozta fel példaként: ezek világszerte a demográfiai, környezeti és szociális feszültségek szimbólumaivá váltak, ahol az anarchia valós veszélyként jelentkezik. Mindezekre

a leginkább sokatmondó bizonyítékokként a következő tételek szolgálták: a betegségek terjedése, a túlnépesedés, a bűnözés erősödése, az erőforrások szűkösége, a menekültek áradata, a nemzetállamok és a nemzetközi határok növekvő eróziója, valamint a magánhadseregek, a biztonsági cégek és a nemzetközi kábítószer-kartellek hatalomhoz jutása. Kaplan nézete az értelmetlen és ésszerűtlen, Afrika-szerte jelentkező erőszakról és bűnözésről rávilágított arra, hogy ugyan a kontinens lehet, hogy marginális a 20. század végi hagyományos elméletek értelmében, de az afrikai problémák destabilizálónak fognak hatni még az USA-ra is. „Persze figyelmen kívül hagyhatjuk ezt a haldokló régiót, ám az a mi kockázatunk lesz.” – mondta Kaplan.

Az 1990-es évek végére az értelmiség és a média által közvetített „új barbárság” tézise végtelenszámú *afropessimista forгатókönyvet* szült. 2001. szeptember 11. után pedig még rosszabb lett a helyzet, amelyet az USA 1997 és 2001 között afrikai ügyekkel foglalkozó külügyminiszter-helyettese, Susan Rice szavai illusztrálnak a legjobban: „kevesebb forrás, semmi figyelem Afrikának.”

Jelentős kihívásként jelentkezett Afrika kapcsán az *államiság* kérdésköre. Jellemző volt az államiság intézményi és területi alapjainak az eróziója. Thandika Mwandire a '90-es évek végén azt mondta az afrikai államokról, hogy a leginkább démonizált társadalmi intézményei a kontinensnek, amit támadnak a gyengesége, túlterjeszkedése, elnyomó karaktere, az idegen hatalmaktól függősége, mindenütt

▲ Az újonnan függetlenedett Dél-Szudán és a továbbra is vitatott határok. Forrás: E. Britannica.

jelenlévősége, mégis állandó hiánya és a piaci folyamatokba történő túlzott beavatkozása miatt.

Marina Ottaway pedig egy széles körben támogatott véleményt fogalmazott meg azzal, mikor azt írta, hogy csekély annak a valószínűsége, hogy az afrikai államok a gyarmati határaikkal sértetlenül átvészelik az elkövetkezendő időszakot. William Reno azt is megállapította, hogy a regionalizáció inkább kedvezett a haduraknak és a bünszervezeteknek, mint az államok közötti együttműködéseknek. Ráadásul, ahogy Christopher Clapham állítja, Afrika integrálása a nemzetközi rendszerbe azzal járt, hogy az államok elveszítették kontrolljukat a területeik felett és a kontinens beolvasztása igencsak alárendelt alapon történt.

Ugyancsak ebben az időszakban tetőzött az a nézet miszerint Afrika egy mellékes, kvázi lényegtelen területe a nemzetközi kapcsolatok tudományának. A szakemberek hagyományosan *perifériaként* ábrázolták ezt a területet, egy segítő nélküli, a nagyhatalmi manipulációk áldozataként, ami azt jelentette, hogy csak annyiban létezik, amennyiben e tételek hatnak rá. Az 1990-es években mindehhez egy újabb tendencia társult: a nyugati döntéshozók háttérbe szorították Afrikát, azaz a tudományos nézetek és a gyakorlat immáron összhangba kerültek. A Nyugat ismerte Afrika problémáit, de hathatós megoldást nem tudott a kezelésére javasolni, illetve továbbra sem tudott szabadulni a gyarmati automatizmusoktól és a felsőbbrendű közelítésmódtól, ha a kontinensről volt szó.

Afrika, a fontos másik

A 2000-es években a legtöbb nyugati szakember úgy gondolt a szubszaharai régióra, hogy energiaellátást érintő kérdésekben – leszámítva Dél-Afrikát, Angolát vagy Nigériát – nincs jelentős gazdasági, stratégiai értéke. Ez szöges ellentétben állt Kína, India vagy Brazília aktív és holisztikus nézeteivel, akiket vonzott a gazdasági lehetőség, a piac és a stratégiai kapcsolatépítés a különböző nemzetközi intézményeken keresztül. Európát, Észak-Amerikát és Japánt Afrikával kapcsolatban a különböző humanitárius szervezetek által képviselt politika kötötte össze, melynek tetőpontja a 2005-ben meghirdetett *Afrika Éve* volt.

A '90-es évek második felében kezdődött meg az új *pánafrikai régió* kialakítása, amihez hozzájárultak, legalábbis névlegesen, a neoliberális tanok is. Ezt az időszakot találón nevezi Chris Landsberg *az afrikai diplomácia aranykorának*. Ekkor már megjelent az afrikai vezetők új generációja, az együttműködés katalizátora pedig a dél-afrikai és nigériai államfők voltak. A dél-afrikai elnök, Thabo Mbeki elkötelezettsége az afrikai reneszánsz iránt és az 1994-es békés átmenet az országra nézve ösztönzőleg hatott. Hasonlóan ehhez, 1999-ben véget ért a katonai kormányzás Nigériában és az új elnöknek, Olusegun Obasanjo-nak az volt a célja, hogy a szubszaharai Afrikában a segélyek és a befektetések növekedjenek, az adósság pedig csökkenjen.

Az afrikai fejlődés szempontjából két fontos kezdeményezést kell kiemelni: az Afrikai Uniót (AU) és az ennek keretében létrejött Új Partnerség Afrika Fejlesztéséért (NEPAD) stratégiai keretet. Az Afrikai Unió alapokmánya 2001-ben lépett

hatályba. A szervezet elődje az Afrikai Egység Szervezete (Organisation of African Unity) volt. A drasztikus szervezeti és strukturális átalakítás fő célja az volt, hogy Afrika meg tudja oldani a saját problémáit. Így például arra is készen állt az AU, hogy saját békefenntartókat telepítsen a térségbe, mivel ez jóval költséghatékonyabb megoldás a nyugati békefenntartókkal szemben.

A NEPAD valójában egy belülről kifejlődött, afrikai országok által kezdeményezett, nem a Nyugat által erőltetett program. Azaz afrikaiak írták a NEPAD programját, amelyben vállalták a felelősséget a teljesítéséért is. A programban olyan fontos kérdések kaptak szerepet, mint a demokratikus kormányzati rendszerek kialakítása, a szegénység csökkentése, az AIDS problémájának kezelése, a korrupció megfékezése, a gazdasági stabilitás és a jogbiztonság elérése, a háborús konfliktusok lezárása. Létrehozói fontosnak tartották a befektetők térségbe csábítását, melyért cserébe a gazdaság liberalizációját, jó kormányzást és a jogállamiság fenntartását ígérték. Az import-helyettesítő politika helyett egy magánszektor és állampolgárbarát politikát hirdettek meg. A kezdeményezés olyannyira sikeres volt, hogy a donorok és a G8 is támogatólag lépett fel, melyre a legjobb példa a 2002-ben elfogadott Afrikai Akció Terv volt. Azonban a sikeres kezdés 2005-re, Afrika Évére mégis megtorpant és nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Annyit azonban elért, hogy Afrika a köztudatban maradt és sikerült egységes igényeket megfogalmazni mind az EU, mind a G8 felé. A nemzetközi események is befolyással voltak Afrika helyzetére: főleg szeptember 11. és az ezt követő iraki háború.

Afrika George W. Bush kormányzata alatt a külpolitika sikeres területe volt, a segélyek egyre nőttek. A humanitárius akciók a politika tisztán morális alapokon nyugvó eszközévé váltak. Vagyis Amerika hajlamos (volt) Afrika problémáit szimplán humanitárius alapokon kezelni, és ha kedvezőtlennek bizonyul(t) a szituáció egyszerűen visszavonulót fújni (ld. pl. Szomália 1993).

Az EU – ellenben az iraki kérdésben való megosztottsággal – Afrika tekintetében közös állásponton volt. 2003-ban Buniába, a Demokratikus Kongói Köztársaság területére békefenntartókat küldtek. Mindez amennyire szimbolikus tett volt, legalább annyira egy teszt is. A balkáni kudarc után az EU-nak szüksége volt terepre, amely elő tudja mozdítani a közös biztonság- és védelempolitikát. Az Artemis miszió volt az első olyan, ahol az EU a NATO nélkül volt jelen, ám pár hónap múlva ki is vonult a térségből.

Közben 2005-től a britek vették át a G8 és az EU elnökségét is. Az ekkor kormányzó Tony Blair és Munkáspártja új hangnemet ütött meg Afrikával kapcsolatban: a *globális moralitást*. Blair azt mondta, hogy Afrika a világ lelkiismeretén a seb, éppen ezért a Nyugatnak újra el kell köteleződnie Afrika iránt, mindez erkölcsi kötelessége. Így Nagy-Britannia Blair alatt jelentősen növelte az Afrikának folyósított segélyek összegét, beavatkozott a Sierra Leone-ban folyó polgárháborúba, és helyreállította az ENSZ békefenntartók hitelességét. Afrika emblematisz figurája lett annak a törekvésnek, hogy a külpolitikát összeegyeztessék a morális felelősséggel. Blair, ahogy először a Munkáspárton belül, majd pedig az országban, úgy a globális térben is meg akarta teremteni az egységes elköteleződést Afrika iránt. Ennek megfelelően

globális cselekvési tervet dolgoztak ki, mozgósították a médiát és a közvéleményt (Live8, Make Poverty History – Adjuk át a múltnak a szegénységet koalíció) és a Gleneagles-ben megtartott G8 csúcson eltörölték 14 afrikai ország adósságát, valamint megállapodtak a segélyek megduplázásáról. Felelősséget vállaltak az AIDS és malária kezelésében, a kormányzás fejlesztésében és a korrupció megfékezésében. Afrika Évéből a legkézzelfoghatóbb eredmény az adósságcsökkentés volt. Az, hogy a segélyeket az OECD-országok GDP-jének 0,7 %-val növeljék, irreális elvárás volt. Mindazonáltal Afrika megfelelő terep volt a nyugati együttműködés építésére. Csakhogy eközben megjelent a „kegyetlen és gátlástalan” Kína is a térségben, aki legalábbis a nyugati sajtó szerint, aláássa a jóindulatú Nyugat képét.

Egy 2006-os amerikai kongresszusi jelentés rámutatott, hogy a Nyugat álláspontja mit sem változott Afrika iránt: továbbra is képtelen túllépni a humanizmus és jóindulat eszméjén. Egy évre rá az EU fejlesztési ügyekért felelős biztosa is elítélte ezt a fajta álláspontot, amikor kifejtette, hogy az Uniónak új stratégiai partnerségre van szüksége Afrikával. Am ezt elhalványította az a tény, hogy mégis elfogadták az *Eurafrikai koncepciót*. „Eurafrika” 1957-ben jött létre, amikor a francia politika úgy döntött, hogy a korábbi francia és belga gyarmatokkal „társult státuszra” lép. Maga az ötlet még korábbi, az 1930-as évekre nyúlik vissza, amikor Európa ki akarta terjeszteni a befolyását a Mediterráneum térségére. E nézet szerint Afrika Európához tartozik és az Eurafrika koncepció tulajdonképpen nem más, mint Európa Monroe-elve. Ezt a vélekedést támasztotta alá Nicolas Sarkozy 2007-es dakari beszéde is, amely után sokan támadták a véleménye miatt. Ezek a gyarmati sztereotípiák és elavult geopolitikai nézetek egyáltalán nem segítettek abban, hogy észrevegyék és figyeljenek a változásokra a kontinensen. Az Afrikával foglalkozó szakemberek továbbra is azt gondolták, hogy Európa képtelen megállapodni a kontinenssel vállalt kapcsolatok közös érdekeiről. Habár a 2007-es EU-Afrika csúcson igen jól indult, az itt elfogadott stratégiából ismét az tűnt ki, hogy nincs egységes, jól körülhatárolt álláspont.

„A NEPAD valójában egy belülről kifejlődött, afrikai országok által kezdeményezett, nem a Nyugat által erőltetett program. Azaz afrikaiak írták a NEPAD programját, amelyben vállalták a felelősséget a teljesítéséért is. A programban olyan fontos kérdések kaptak szerepet, mint a demokratikus kormányzati rendszerek kialakítása, a szegénység csökkentése, az AIDS problémájának kezelése, a korrupció megfékezése, a gazdasági stabilitás és a jogbiztonság elérése, a háborús konfliktusok lezárása.”

Ezek alatt az évek alatt Európa hiába próbálta újrafogalmazni Afrika-stratégiáját, mindig a „távoli külföld” felfogásnál kötött ki. Ezt a felfogást erősítette az Európába áramló migránsok nagy száma is. A 2002-es EU csúcson mind Tony Blair, mind spanyol kollégája hangsúlyozta, hogy az elkövetkezendő időszak egyik legsúlyosabb kérdése a bevándorlás és menekültügy lesz. Mindez 2001. szeptember 11. után tovább fokozódott. Európa félt, hogy a déli határai nem eléggé biztonságosak és ez kihatással volt Afrika-kapcsolataira is. Ekkor telepítették a Tengeri Elektronikus Felügyeleti Rendszert (SIVE), a FRONTEX-et és a Maghreb-térség Európa puffer-zónájává vált.

Alapvetően a 2010-es évekre világhosszá vált, hogy az EU Afrika-politikája elhibázott és még mindig a szánalom, a kapzsiság és a közöny jellemzi. Bukás volt az EPA (Gazdasági Partnerségi Megállapodás) is, amit a legtömörebben úgy lehetne kifejezni, hogy segély a demokráciáért és a piacok megnyitásáért cserébe. Az elhibázottságra a Doha-i Fejlesztési Agenda is rámutatott.

Új határ és globális határterület

Afrika jellemezhető úgy, mint a világ utolsó határterülete: a kiaknázatlan vagy a figyelmen kívül hagyott kontinens. Azonban ez a gondolatmenet visszaidézi a grammatikai világot és azokat, akik a saját hasznukra „fedezték fel” a kontinenset. A mai értelemben, ha Afrikáról, mint határterületről beszélünk, a külső szereplők és a vonzó javai mellett hangsúlyozni kell a belföldi tőkefelhalmozást is. Afrika ilyen határként való értelmezése a '90-es évek végén kezdődött az új olajmezők felfedezésével. A 21. század fordulóján a Nyugat úgy gondolt rá, mint az utolsó, nagy és felfedezetlen nyersolaj (határ)területre. A technikai fejlődés lehetővé tette, hogy a mélyebben lévő olajat is ki tudják termelni és ezzel újabb olajtartalékok váltak elérhetővé. Ez magával vonta a Guineai-öböl termelési potenciáljának és tartalékainak az újraértékelését is. Nagyon kedvező feltételekkel kötöttek megállapodást az államokkal, köszönhetően a '90-es évek olajválságának: míg a Közel-Keleten átlagosan a termelés 3,5%-a volt külföldi cégek kezében, a szubzaharai Afrikában ez 1995 és 2005 között 35,4%-ról 57%-ra nőtt.

2003-tól az egyre növekvő olaj- és nyersanyagárak egyre nagyobb globális érdeklődést eredményeztek az ásványi és mezőgazdasági termékek és az energia területén. 2008-tól egyre emelkedtek az élelmiszer árak is és azáltal, hogy Afrika megműveletlen termőföldekkel rendelkezett, ez újabb *versenyfutást* eredményezett, immáron termőföldjei megszerzéséért. A 2000-es évek közepétől Kína és a többi BRICS-ország megjelenése újabb lökést adott az Afrikáért való versengésnek. Az afrikai nyersanyagokért, piacokért és gyorsan növekvő gazdaságokért elindult versenyfutás újradefiniálta a határ koncepcióját, immáron jóval túlmutatva a javakon. Manapság az afrikai piacok egyre inkább felértékelődnek. Jelentős infrastrukturális fejlesztések zajlanak. A technológia terén is gyorsan fejlődik: Afrika rendelkezik az egyik leggyorsabban növekvő mobiltelefon piaccal és jelentős a kommunikációs technológia innovációja is.

Így Afrika határai már nem merülnek ki csupán a nyersanyagokért való versenyfutásban, vagy a beáramló kínai tőkében és munkaerőben. A „menj oda” vagyis az

erőteljes kínai nyitás stratégiája és a feltörekvő gazdaságok átrendezik a nemzetközi aréna határait.

Afrika határai is a nemzetközi színtér részei, ahol kifejeződnek és alakulnak a különböző stratégiák és paradigmák. Ebben erős jelenléttel bír Kína, akinek nagy mennyiségben szüksége van a nyersanyagokra, energiahordozókra. Mindezt cserébe jelentős infrastrukturális és zöldmezős beruházásokat, valamint élénk kereskedelmet folytat a kontinenssel. Ezenkívül Afrikában is kialakulóban van egy gyártási és kereskedelmi stratégia az USA-val az AGOA, az EU-val pedig a CPA keretében. Azaz a határok globális határterületté, *frontvonallá* váltak, ahol a különböző érdekek folyamatosan ütköznek, alakítva a határ vonalát. S ebben Afrika már aktív félként részt vesz, alakítja azt.

Mindemellett további indikátorként funkcionál a nemzetközi kapcsolatok élénkülése: a hivatalos látogatások növekedése, a diplomáciai jelenlét terjeszkedése és a nagy horderejű nyilvános rendezvények növekvő száma. Ezek segítenek újabb keretet adni az Afrikával kapcsolatos igényeknek és elvárásoknak. Ennek egyik úttörője a 2006 óta minden évben megtartott Kína-Afrika csúcspont. 2008-tól India is hasonló kezdeményezést indított. De létezik Korea-Afrika fórum vagy Dél-Amerika-Afrika csúcstalálkozó is. Habár Brazília nem tart külön csúcstalálkozókat a kontinenssel, az mégis sokat elárul az ország prioritásairól, hogy a volt elnök megbízatása alatt tizenkétszer járt a kontinensen, huszonkilenc országot keresett fel, és az ország a külképviseleteinek a számát is megduplázta. A térségben nagy intenzitással van jelen Törökország is, 2008 óta együttműködési értekezleteket tart, amely jól fémjelzi a diplomáciai elkötelezettség sikeres ötvözését az üzleti célokkal. 2013-ban Törökország tizenkilenc újonnan megnyitott nagykövetséggel rendelkezett a kontinensen. Ez a tendencia éles ellentétben áll az észak-amerikai és európai csökkenő diplomáciai képviseletekkel. Európa és Észak-Amerika számára a kontinens továbbra is Európa déli határainak biztosítása szempontjából, a globális terrorizmus elleni harc és a kábítószer-kereskedelem fékezése miatt fontos.

2008-ban több szerző is felhívta a figyelmet arra, hogy Afrika gazdasági téren is határterület lett. Pár év alatt megsokszorozódott a befektetők száma és gazdasági határai nem sokban maradtak el a feltörekvő országokétól, csupán kisebbek és kevésbé likvidek a piacai. A kontinens növekedését a magánszektor vezérelte növekedésnek köszönhetette: vonzó volt a külföldi tőkebefektetéseknek és nyitott tőkepiacokkal rendelkezett. Ezt törte meg a 2008-as gazdasági válság, azonban néhány év múlva ismét a befektetők figyelmének a középpontjába került, köszönhetően a magas piaci kockázatnak és az „izmos” profitnak.

A tanulmányban szereplő határ-elmélet Jackson Turner nevéhez fűződik. Turner az Amerikai Egyesült Államok kapcsán fogalmazta meg a nézeteit, miszerint Amerika a nagyságát annak a különleges helyzetnek köszönheti, ami a határvidék vagy határterület fogalommal jellemezhető. Azaz a határvidék meghódításával jött létre az a különleges, többletjelentés, ami az ország egyediségét adja. Nem csupán a gyarmatosítók kultúrája, gazdasága, politikai berendezkedése stb. hatott megtermékenyítőleg,

hanem a terület periféria volta és a már létező kultúrája, társadalmi berendezkedése stb., aminek a meghódításával kialakult az Amerikai Egyesült Államok és annak egyedi identitása. Miután a konkrét területek meghódítása lezárult, átvitt értelemben tovább folytatódott a folyamat a városokban: az amerikai nemzet kialakítása. Azaz Turner tézise szerint a határ nem csupán fizikai hely, hanem nemzetalakító tényező is. A határterület átvitt értelemben, szellemi síkon is megtermékenyítő forrásként szolgál.

A határ-koncepció mellett beszélhetünk az ún. *pioneer frontról* is, amit a geográfusok használnak az új területek meghódítására mindenféle elméleti többletjelentés nélkül. A cél a területekre a behatolás és azok meghódítása, a javak kitermelése, az infrastruktúra kiépítése és új közösségek létrehozása. Azonban ez a hozzáállás veszélyes, ugyanis az új, feltérképezetlen és törekeny ökoszisztémákat könnyen romba döntheti és a már létező közösségeket is könnyedén marginalizálhatja.

A határ-koncepció társítása azzal az állítással, hogy a magterületek igyekeznek kontrolálni a perifériákat, igazolja az újonnan jelentkező „versenyfutást Afrikáért.”

Konklúzió

Afrika határterületisége nagyban befolyásolja a nemzetközi kapcsolatokban betöltött szerepét. A hidegháború utáni időszakban a Nyugat nem ismerte fel a kontinens jelentőségét, csupán a humanitárius segítségnyújtást és békefenntartást látott a területben. A beidegződések továbbra is igen erősek maradtak, gyakorta még mindig a volt gyarmattartó lenéző, alábecsülő, felsőbbrendű pozíciójából szemlélte a kontinenst, akit megmentésre szoruló áldozatnak tartott. Jól diagnosztizálta Afrika

▲ *Etnikai és államhatárok Afrikában. Forrás: feedyourbrains.com*

betegségeit, de rossz kezelést választott. Egyszerűbb volt egy messzeségben elvesző idegenként kezelni és elhatárolni, körbekeríteni.

A '90-es évek végétől, 2000-es évek elejétől új szereplők is megjelentek a porondon: Kína, majd a többi BRICS-ország és Törökország is, akik mind mentesek a felsőbbrendű Nyugati nézőponttól és legtöbbször maga is volt határterület. Így újfajta értelmezések jelentkeznek Afrika kapcsán és immáron egyértelműen megkezdődik a versenyfutás a kontinensért. Ez nemcsak gazdasági síkon érzékelhető, hanem a diplomácia eszközeivel is. Mindeközben Afrika is a maga kezébe vette az irányítást, megszületett az afrikai reneszánsz gondolata és a kontinens mindinkább rájött saját értékeinek a fontosságára. Afrika felértékelődése lehetővé tette azt is, hogy immáron ne alávett pozícióban, hanem saját sorsa feletti döntéshozóként jelenjen meg a nemzetközi arénában. Ehhez hozzájárulnak az új befektetők és a nyugati segélyektől való kevésbé függés. Ezzel párhuzamosan a Nyugat is megpróbálja újrapozícionálni Afrika-stratégiáját, de a világpolitikai események hatására (9/11, majd az iraki háború, a nemzetközi terrorizmus megjelenése) továbbra is csak a humanitárius segítségnyújtás és morális felelősségig jut el, illetve ezen események hatására új prioritások jelennek meg a térséggel kapcsolatban – Európa déli határainak a védelme, a globális terrorizmus elleni küzdelem. Így eddig maradtak a gyarmati nézetek és az elavult geopolitikai gondolkodás egy elhibázott Afrika-politikával.

Ám Afrika fontossága nő, ahol a határok globális határterületté, frontvonallá válnak és ahol a különböző érdekek folyamatosan ütköznek, alakítva a határ vonalát. S ebben Afrika már aktív félként vesz részt, maga is alakítja azt. Az, hogy Afrika gazdasági, kulturális, politikai stb. értelemben is határterület nem merül ki csupán abban, hogy területileg vagy gazdaságilag meghódítható. Egyfajta többletjelentést hordoz, ez a jellemzője lehetővé teszi, ahogy az USA számára is, hogy Afrikában is egy új, a nemzetközi életet mindenképpen alakító határvidék jöjjön létre, ami leszámol az eddigi törekvésekkel és valami teljesen újat, egyedit hoz létre, olyat, ami aztán visszahat a globális arénára is. A kontinens immáron jóval túllépett azon, hogy egy távoli szereplőként vagy másik félként tekintsenek rá. Határai így már nemcsak szétválasztanak, hanem igencsak jelentősen össze is kötnek. ☀

Jegyzet

- 1 Egy hindu parabola, amelynek során egy város lakói úgy próbálnak képet alkotni az elefántról, hogy mindenki csak egy-egy részt ismer meg az állatból és nem az egészet. Így az elefánt (a teljes igazság) rejtve marad előlük.

Felhasznált irodalom

- Abrahamsen, Rita – Williams, Paul (2001): „Ethics and foreign policy: The antinomies of New Labour's Third Way in Sub-Saharan Africa.” *Political Studies*. Vol. 49., No. 2.
- Adebajo, Adekeye (2007): „South Africa and Nigeria in Africa: An axis of virtue.” In: Adebajo, Adekeye – Landsberg, Chris (eds): *South Africa in Africa: The Post-apartheid era*. Durban, University of KwaZulu-Natal Press
- Adedeji, Adebayo (2008): „Nepad's African peer review mechanism; Progress and prospects.” In: Akokpari, John – Murithi, Tim – Ndinga-Muvumba, Angela (eds): *The African Union and its Institutions*. Auckland Park, Fanele, 241-69. pp.

- Afrika-csúcs (2013): <http://www.economistconferences.co.uk/event/africa-summit-2013/6654> (2013. 01.15.)
- Ake, Claude (1996): *The Marginalisation of Africa. Notes on a Productive Confusion.* Ikeja, Malthouse Press
- Amin, Samir (1990): *Delinking: Towards a Polycentric World.* London, Zed Press
- Bach, Daniel C. (1995): „Les dynamiques paradoxales de l'intégration en Afrique subsaharienne: le mythe du hors jeu.” *Revue française de Science Politique.* Vol. 45., No. 5., 1023-38. pp.
- Bach, Daniel (1999): „Revisiting a paradigm.” In: Bach, Daniel (ed.): *Regionalisation in Africa; Integration and Disintegration.* Oxford: James Currey, 1-13. pp.
- Bach, Daniel (2008): „The European Union and China in Africa.” In: Ampiah, Kweku – Naidu, Sanusha (eds): *Crouching Tiger, Hidden Dragon? China and Africa: Engaging the World's Next Superpower.* Scottsville, University of Kwazulu Natal Press, 278-9. pp.
- Bach, Daniel (2011): „Patrimonialism and neopatrimonialism: Comparative trajectories and readings.” *Commonwealth and Comparative Politics.* Vol. 49., No.3., 275-94. pp.
- Barry, Sautman (1994): „Anti-Black racism in post-Mao China.” *The China Quarterly.* Vol. 138., 413-37. pp.
- Bates, Robert (2012): „Africa through Western eyes: The world's dark continent or capitalism's shining light?” Think Africa Press. [http:// thinkafricapress.com/culture/africa-through-western-eyes-worlds-dark-continent-or-capitalisms-shining-light](http://thinkafricapress.com/culture/africa-through-western-eyes-worlds-dark-continent-or-capitalisms-shining-light) (2012.10.31.)
- Bayart, Jean-Francois (1990): „France-Afrique: la fin du pacte colonial.” In: Coulon, Christian (szerk.): *l'Afrique Autrement (különszám), Politique africaine.* Vol. 39.
- Bayart Jean-Francois (2000): „Africa in the world: A history of extraversion.” *African Affairs.* Vol. 99.
- Berman, Eric G. – Sams, Katie E. (1998): *Constructive Disengagement; Western Efforts to Develop African Peacekeeping.* Pretoria, Institute for Security Studies, ISS Monograph series, Vol. 33.
- Bourmaud, Daniel (2012): „Clientelism and patrimonialism in international relations: The case of France's African policy.” In: Bach, Daniel – Gazibo, Mamoudou (eds): *Neopatrimonialism in Africa and Beyond.* Oxford, Routledge, 208-20 pp.
- Boone, Catherine (2012): „Territorial politics and the reach of the state: unevenness by design.” *Revista de ciencia política,* Vol. 32., No. 3., 623-6. pp.
- Böröcz, József (2002): *A határ: társadalmi tény.* Replika. No. 47-48. <http://www.c3.hu/scripta/scripta0/replika/honlap/47/32Borocz.htm> 2015.03.04.
- Callaghy, Thomas M. – Ravenhill, John (1993): „How hemmed in? Lessons and prospects of Africa's response to decline.” In: Callaghy, Thomas M. – Ravenhill, John: *Hemmed in Responses to Africa's Economic Decline.* New York, Columbia University Press
- Cargill, Tom (2010): *Our Common Strategic Interests: Africa's Role in the Post-G8 World.* Chatham House Report.
- <http://www.chathamhouse.org/about-us/directory/70647> (2013.01.12.)
- Castells, Manuel (2000): *End of Millenium,* vol. III., Oxford, Blackwell
- Chandler, David (2006): *Empire in Denial: The Politics of State-building.* London, Pluto Press
- Cheru, Fantu (1997): „Global apartheid and the challenge to civil society: Africa in the transformation of world order.” In: Cox, Robert (ed): *The New Realism; Perspectives on Multilateralism and World Order.* Tokyo, United Nations University Press and Macmillan
- Clapham, Christopher (1996): *Africa and the International System: The Politics of State Survival.* Cambridge, Cambridge University Press
- Clapham Christopher (1998): „International Relations in Africa after the Cold War.” In: Hale, William – Kienle, Eberhard (eds): *After the Cold War: Security and Democracy in Asia and Africa.* New York, Tauris
- Clapham, Christopher (1996): *Africa in the International System.* Cambridge, Cambridge University Press

- Clapham Christopher (1999): „Boundaries and states in the new African order.” In: Bach, Daniel (ed.): *Regionalisation in Africa. Integration and Disintegration*. Oxford, James Currey
- Clarke, Walter – Herbst, Jeffrey (eds) (1997): *Learning from Somalia: the Lessons of Armed Humanitarian Intervention*. Boulder, CO, Westview Press
- Coker, Christopher (2001): *Humane Warfare*. London, Routledge
- Dalby, Simon (1998): „Reading Robert Kaplan’s coming anarchy.” In: Gearóid, O Tuathail – Dalby, Simon (szerk.): *The Geopolitics Reader*. London-New York, Routledge
- Daniel, John – Bhengu, Nompumelelo (2009): „South Africa in Africa: Still a formidable player.” In: Southall, Roger – Melber, Henning (eds): *A New Scramble for Africa? Imperialism, Investment and Development*. Durban, University of Kwazulu-Natal Press, 139-64. pp.
- De Haas, Hein (2008): „The myth of invasion: The inconvenient realities of African migration to Europe.” *Third World Quarterly*. Vol. 29., No.7., 1305-22. pp.
- De Waal, Alex (2010): „An emancipatory imperium? Power and principle in the humanitarian international.” In: Fassin, Didier – Pandolfi, Mariella (eds): *Contemporary States of Emergency; The Politics of Military and Humanitarian Interventions*. New York, Zone Books
- Di Cosmo, Nicola – Wyatt, Don J. (szerk.) (2003): *Political Frontiers, Ethnic Boundaries and Human Geographies in Chinese History*. Oxford, Routledge
- Dombey, Daniel (2013): „Turkey flexes economic muscle in Africa.” *Financial Times*. 2013.01.06.
- Dunn, Kevin (2004): „Fear of a black planet: Anarchy, anxieties and post-colonial travel to Africa.” *Third World Quarterly*. Vol. 25., No. 3., 483-99 pp.
- Dunn Kevin (2001): „Africa and international relations theory.” In: Dunn, Kevin – Shaw, Timothy (eds): *Africa’s Challenge to International Relations Theory*. Houndsmills, Palgrave Macmillan
- Ellis, Stephen – Hibou, Béatrice (1998): *The Criminalisation of the State in Africa*. Oxford, James Currey
- Ellis, Stephen (1999): *The Mask of Anarchy: The Destruction of Liberia and the Religious Dimensions of an African Civil War*. London, Christopher Hurst, 19-21. pp.
- Elton, Hugh (1996): *Frontiers of the Roman Empire*. London, Batsford
- Ernst & Young (2013): *Looking Beyond the Obvious: Globalization and New Opportunities for Growth*. London
- Faria, Fernando (2004): *Crisis Management in sub-Saharan Africa. The Role of the European Union*, No.51. Paris, Institute for Security Studies of the EU
- Foucher, Michel (1991): *Fronts et frontières, le tour du monde géopolitique*. (második kiadás) Paris, Fayard
- Gabrielli, Lorenzo (2007): „Les enjeux de la sécurisation de la question migratoire dans les relations de l’Union européenne avec l’Afrique. Un essai d’analyse.” *Politique Européenne*. Vol. 22., 149-73. pp.
- Gallagher, Julia (2009): „Healing the scar: Idealizing Britain in Africa, 1997-2007.” *African Affairs*. Vol. 108., No.432. .
- Gambari, Ibrahim (2008): „From Balewa to Obasanjo: The theory and practice of Nigeria’s foreign policy.” In: Adebajo, Adekeye – Mustapha, Abdul Raufu (eds): *Gulliver’s Troubles; Nigeria’s Foreign Policy after the Cold War*. Scottsville, University of Kwazulu-Natal Press, 58-80. pp.
- Haglund, Dan (2011): *Blessing or Curse? The rise of Mineral Dependence among Low- and Middleincome Countries*. Oxford, Oxford Policy Management
- Haine, Jean-Yves (2004): *ESDP: An Overview*. Paris, Institute for Security Studies of the EU
- Harbeson, John W. – Rothschild, Donald (eds) (1991): *African in World Politics*. Boulder, CO, Westview
- Harrison Graham (2010): „The Africanization of poverty: A retrospective on Make Poverty History.” *African Affairs*. Vol. 109., No. 436
- Helly, Damien (2010): *La cohérence européenne en Afrique subsaharienne: entre efficacité, appropriation et partenariats*. EUISS, Cahier de Chaillot.

- http://www.iss.europa.eu/uploads/media/cp123-L-UE_et_l-Afrique.pdf (2013.01.12.)
- Herbst, Jeffrey – Lyman, Princeton J. (2004): „Crisis diplomacy and peace operations.” In: CSIS Panel Report, Rising US Stakes in Africa; Seven Proposals to Strengthen US-Africa Policy. Washington, DC, CSIS, 2004. május, 122-3. pp.
- Hodges, Tony (2004): Angola: Anatomy of an Oil State. London, James Currey
- Invest AD & Economist Intelligence Unit (2012): Into Africa, Institutional Investor Intentions to 2016. <http://investad.com/reports/intoafrica.html> (Letöltés: 2012. december 12.)
- Jaffrelot, Christophe (2008): L'enjeu mondial; les pays émergents. Paris, Presses de Sciences Po-L'Express
- Jansen, Marius B. (2009): The Making of Modern Japan. Cambridge, MA, Harvard University Press
- Kaplan, Robert D. (1994): „The coming anarchy: How scarcity, crime, overpopulation and disease are rapidly destroying the social fabric of our planet.” The Atlantic Monthly.
- Keller, Edmond (1996): Bevezetés. In: Keller, Edmond – Rothschild, Donald (ed): Africa in the New International Order. Boulder, CO, Lynne Rienner
- Kelsall, Tim et al. (2013): Business, Politics and the State in Africa. Challenging the Orthodoxies on Growth and Transformation. London, Zed Press
- Klein, Kerwin L. (1997): Frontiers of Historical Imagination: Narrating the European Conquest of Native America, 1890-1990. Berkeley, CA, University of California Press
- Lake, Anthony et al. (eds) (2005): More than Humanitarianism. A Strategic US approach towards Africa. New York, US Council on Foreign Relations, Task force report Vol. 56, http://www.csis.org/media/csis/pubs/051204_africa_tf_report.pdf (2015.12.15.)
- Landsberg, Chris (2011): Undermined Abroad: African Agency in World Affairs. African Agency in International Politics Seminar, City University, London, 2011. szeptember 14., <http://www.open.ac.uk/socialsciences/bisa-africa/files/africanagency-seminar4-landsberg.pdf> (2012.12.15.)
- Landsberg, Chris (2007): „South Africa and the making of the African Union and NEPAD: Mbeki's progressive African Agenda.” In: Adebajo, Adekeye – Landsberg, Chris (eds): South Africa in Africa: The Post-Apartheid Era. Durban, University of Kwazulu Natal Press, 195-212. pp.
- Le Derout, Matthieu (2006): „Le concept de front pionnier.” Hypergéó.
- <http://www.hypergeo.eu/spip.php?article357> (2013.01.15.)
- Lee, Donna (2012): „Global trade governance and the challenges of African activism in the Doha development agenda negotiations.” Global Society. Vol. 26., No. 1.
- Lone Salim (1990): „Africa: Drifting off the map of the world's concerns.” International Herald Tribune, 1990. augusztus 24.
- Losch, Bruno – Fréguin-Gresh, Sandrin – White, Eric Thomas: Structural Transformation and Rural Change Revisited: Challenges for Late Developing Countries in a Globalizing World. Washington, DC and Paris, AFD
- MacDonald, Alan M. et al. (2012): „Quantitative maps of groundwater resources in Africa.” Environmental Research Letter. Vol. 7., No. 2., 1-7. pp.
- Ma Mung, Emanuel (ed.) (2009): „Nouvelles migrations chinoises en Afrique et en Amérique Latine.” (különszám), Revue européenne des migrations internationales. Vol. 25., No. 1., 7-118. pp.
- Mawdsley, Emma (2008): „Fu Manchu versus Dr Livingstone in the Dark Continent? Representing China, Africa and the West in British broadsheet newspapers,” Political Geography. Vol. 27.
- Mawdsley, Emma (2012): From Recipients to Donors: Emerging Powers and the Changing Development Landscape. London, Zed Press
- Mbembe, Achille (2007): „Nicolas Sarkozy's Africa.” Le Messenger, 2007.08.10
- Mkandawire, Thandika (2001): „Thinking about developmental states in Africa.” Cambridge Journal of Economics. Vol. 25.

- Mikesell, Marvin W. (1960): „Comparative studies in frontier history.” *Annals of the Association of American Geographers*. Vol. 50., No. 1., 1960, 62-74. pp.
- Mohan, Giles – Tan-Mullins, May (2009): Chinese migrants in Africa as new agents of development? An analytical framework’, *The European Journal of Development Research*. Vol. 21, 588-605. pp.
- Morrison, Steph – Lyman, Princeton J. (2004): „Countering the terrorist threat in Africa.” In CSIS Panel Report, *Rising US Stakes in Africa; Seven Proposals to Strengthen US-Africa Policy*. Washington, DC, CSIS
- Muller, Karis (2000): „The birth and death of Eurafrica.” *International Journal of Francophone Studies*. Vol. 3., No. 1., 4-17. pp
- Mwanasali, Musifiky (2008): „From non-interference to non-indifference: The emerging doctrine of conflict prevention in Africa.” In: Akokpari, John – Murithi, Tim – Ndinga-Muvumba, Angela (eds): *The African Union and its Institutions*. Johannesburg, Fanele, 41-62. pp.
- Okonjo-Iweala Ngozi (2012): *Reforming the Unreformable, Lessons from Nigeria*. Cambridge, MA, MIT Press, 94-117. pp.
- O’Neill, Jim (2001): „Building Better Global Economic BRICs.” Goldman Sachs, Global Economics Paper. No. 66. <http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/build-better-brics.pdf>
- Ottaway, Marina (1999): „Nation-building and state disintegration.” In: Mengisteab, Kidane –Daddieh, Cyril (eds) (1999): *State Building and Democratization in Africa: Faith, Hope and Realities*. Westport, CT, Praeger, 83-97. pp.
- „Overview by the DAC Chair” (2006) In: *Development Aid Committee, 2005 Development Co-operation Report*, Vol. 7. Paris, OECD
- Ozkan, Mehmet (2012): „A new actor or passer-by? The political economy of Turkey’s engagement with Africa.” *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*. Vol. 14., No. 1., 113-33. pp.
- Pakenham, Thomas (1991): *The Scramble for Africa, 1876-1912*. London, Weidenfeld & Nicolson.
- Pegg, Shane (2005): „Can policy intervention beat the resource curse? Evidence from the Chad- Cameroon pipeline project.” *African Affairs*. Vol. 105., No.418., 1-25. pp.
- Perkowski, Nina (2012): *A Normative Assessment of the Aims and Practices of the European Border Management Agency Frontex*. Oxford, Refugee Studies Centre, Working paper series 81. http://www.rsc.ox.ac.uk/publications/working-papers-folder_contents/wp81-normative-assessment-frontex-190412-en.pdf (2013.01.15.)
- Pieterse, Jan Nederveen (1992): *White on Black: Images of Africa and Blacks in Western Popular Culture*. New Haven, CT, Yale University Press
- Pieterse, Jan Nederveen (2001): *Development Theory: Deconstructions/Reconstructions*. London, Sage
- Pitcher, Anne (2012): „Lions, tigers and emerging markets: Africa’s development dilemmas.” *Current History*.
- Porteous, Tom (2008): *Britain in Africa*. London, Zed Press
- Prescott, JRV (1965): *The Geography of Frontiers and Boundaries*. Chicago, IL, Aldine
- Reno, William (2012): „The regionalization of African security.” *Current History*, 2012. május, 176 pp.
- Richards, Paul (1996): *Fighting for the Rain Forest: War, Youth & Resources in Sierra Leone*. Oxford, James Currey
- Rosberg, Carl (1960): *Africa and the World Today*. Chicago, IL, Foreign Relations Series
- Santiso, Javier (2012): „Africa: A new frontier for emerging markets.” *Telos*, http://www.telos-eu.com/fr/article/africa_a_new_frontier_for_emerging_markets (2012.12.12.)
- Scheurs, Rik (1994): „L’Eurafrrique dans les négociations du Traité de Rome, 1956-57.” *Politique africaine*. Vol. 49., 82-92. pp.
- Schorr, Victoria (2013): *Economics of Afro-Pessimism: The Economics of Perception in Africa*. <http://www.nai.uu.se/ecas-4/panels/61-80/panel-67/Victoria-Schorr-Full-paper.pdf>

- (2013.02.15.)
- Severino, Jean-Michel – Ray, Olivier (2011): *Africa's Moment*. Cambridge, Polity Press
- Singh, Armanath (2004): „NEPAD – It's not a private party, but the private sector is invited.” *Financial Mail* (Johannesburg), 2004. június 4.
- Smith, Karen (2008): „Has Africa got anything to say? African contributions to the theoretical development of international relations.” *Round Table*, Vol. 98., No. 402., 269-84 pp.
- Soares de Oliveira, Ricardo (2009): *Oil and Politics in the Gulf of Guinea*. London, Christopher Hurst
- Sroebel, Warren P (1996): „The Media and US policies Towards intervention; A closer look at the CNN effect.” In: Crockier, Chester A. – Hampson, Fen Osler (eds): *Managing Global Chaos; Sources of and Responses to International Conflict*. Washington, DC, United States Institute of Peace Press
- Stolte, Christina (2012): *Brazil in Africa: Just Another BRICS Country Seeking Resources?* Chatham House.
- http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Africa/1112bp_brazilafrika.pdf
- Taylor, Ian (2004): „Blind spots in Africa's place in world politics” *Global Governance*. Vol. 10., No. 4.
- Taylor Ian (2006): *NEPAD; Toward Africa's Development or Another False Start?* Boulder, CO, Lynne Rienner
- Taylor, Ian (2010): *The International Relations of Sub-Saharan Africa*. New York – London, Continuum
- Taylor, Ian (2011): *The Forum for China-Africa Cooperation?* Oxford, Routledge
- Taylor, Scott D (2012): *Globalization and the Cultures of Business in Africa; From Patrimonialism to Profit*. Bloomington, Indiana University Press
- Trauner, Florian – Kruse, Imke (2008): *EC Visa Facilitation and Re-admission Agreements: Implementing a New EU Security Approach in the Neighbourhood* (Working Document 290). Brussels, Centre for European Policy Studies
- Turner, Frederick Jackson (1921): *The Frontier in American History*. <http://www.gutenberg.org/files/22994/22994-h/22994-h.htm> 2015.03.04.
- US Congress, House of Representatives (2011): „Africa and the War on Global Terrorism, Hearing before the Subcommittee on Africa of the Committee on International Relations.” serial no. 107-46, Washington DC, US Government Printing Office
- Van de Walle, Nicolas (2001): *African Economies and the Politics of Permanent Crisis, 1979-1999*. Cambridge, Cambridge University Press
- Van de Walle, Nicolas (2010): „US Policy towards Africa: The Bush legacy and the Obama administration.” *African Affairs*. Vol. 109., No. 434., 7-9. pp.
- Vöö, Gabriella: *Hangok a határvidékről: azonosságtudat és kifejezőmód az indián, mexikói amerikai és ázsiai amerikai prózában*. <http://periferia.btk.pte.hu/old/periferia/vg.htm> 2015.03.04.
- Vulser, Nicole: „Les industriels Chinois du textile investissent de plus en plus l'Afrique.” *Le Monde*, 2013.02.14.
- Wallerstein, Immanuel (1974): *The Modern World System*. New York-London, Academic Press, 1974.
- Warren, Williams (1980): *Imperialism: Pioneer of Capitalism*. London, Verso
- Williams, Paul (2001): „Fighting for Freetown: British military intervention in Sierra Leone.” *Contemporary Security Studies*. Vol. 22., No. 3.
- Wissenbach, Uwe – Eun Mee, Kim (2013): „From polarisation towards a consensus on development? The EU and Asian approaches to Development and ODA.” In: Christiansen, Thomas – Kirchner, Emil – Murray, Philomena (eds): *The Palgrave Handbook of EU-Asia Relations*. London, Palgrave Macmillan, 436-50. pp.
- Wigglesworth, Robin (2013): „Investors start a new scramble for Africa.” *Financial Times*, 2013.02.07.

English Abstract

Africa in international relations: The frontier as concept and metaphor

The concept of the frontier has often been used to account for the rise of Africa in international relations and the world economy over the past decade. It is argued that, from a more general standpoint, the association of the frontier with a diversity of interpretations offers a useful tool to monitor the narratives, policies and trajectories associated with the African continent since the end of the Cold War. The article first examines Africa's international relations through the metaphors of a 'distant abroad' and a 'significant other', before discussing the notions of a new frontier and a global interface. In the latter case, the concept helps to make sense of critical issues and transitions. It is argued that the current revival of interest in Africa is associated with two broad scenarios for the continent: on the one hand, the deepening of Africa's insertion within the world economy through increasing dependency on commodities; on the other, a pattern of innovative policy-initiatives and processes that offer a contemporary expression of the emerging economies paradigm.

A fordítóról

PTE-BTK Interdiszciplináris Doktori
Iskola Politikatudományi Programjának
elsőéves hallgatója

About the Translator

PhD student
Interdisciplinary Doctoral School,
Political Science Programme,
University of Pécs,
Faculty of Humanities

domos.mariann@gmail.com

A szerzőről

habil. Ph.D., kutatási igazgató
Emile Durkheim Központ,
Politikatudományi Intézet,
Bordeaux-i Egyetem, Franciaország

About the Author

Habil. Ph.D., research director, professor
Emile Durkheim Centre,
Institut d'Études Politiques,
University of Bordeaux, France

d.bach@sciencespobordeaux.fr

Kazimierz Nowak:

Kerékpárral és gyalog a fekete földrészen át

Levelek az 1931–1936-os afrikai útról

Kazimierz Nowak a szerzője ennek a történetnek, amely mesék módjára tár fel előttünk egy térben és időben egyaránt távoli, csodás vidéket – Afrikát a 20. század harmincas éveiben.

A Kerékpárral és gyalog a fekete földrészen keresztül című könyv jelentős népszerűségnek örvend Lengyelországban, jelenleg a nyolcadik kiadása kapható a boltokban. Igazi könyvcsemege – egy-egy utazás alkalmával remek kikapcsolódást kínál az érdeklődőknek!

A Publikon Kiadó – a Lengyel Könyvintézet fordításokat ösztönző támogatásával, együttműködve a jogtulajdonos Sorus Kiadóval – magyarra fordította a művet és a magyar olvasóközönség számára is elérhetővé teszi e korszakos naplót, melynek fotói önmagukban páratlan kulturális értéket képviselnek.

**Keresse a kötetet az Alexandra és Lira Könyvesboltokban,
a független könyvesboltokban és az internetes portálokon
vagy rendelje meg a Publikon Kiadótól a www.publikon.hu oldalon.**

www.publikon.hu